

Тетяна ЖЕЛЮК

СТРУКТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ЯКОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Проаналізовано концептуальні підходи до здійснення структурних трансформацій національної економіки. Обґрунтовано економічні важелі активізації структурних зрушень для забезпечення нової якості економічного зростання. Досліджено фінансові можливості реалізації стратегічних намірів в контексті проведення структурної політики в Україні та забезпечення розвитку наукоємкого сектора економіки.

Кризові процеси ставлять перед урядами багатьох країн, в тому числі і України, завдання подолання негативних соціально-економічних наслідків та активізації структурних перетворень. Адже ефективна структура економіки, яка ґрунтується на використанні конкурентних переваг країни у світовому поділі праці, стає запорукою динамічного розвитку будь-якої економіки. Французький економіст Алан Турен дуже вірно зауважив, що криза – це серйозна дискредитація популістських методів управління і аргумент на підтримку того, “що так жити не можна” [20].

Концептуальне бачення трансформаційних перетворень як чинника економічного розвитку в умовах ринкової трансформації містять роботи таких відомих зарубіжних вчених, як: Ф. Хайека, Дж. Корнаї, В. Мау, Л. Мизеса, С. Синельникова, А. Улюкаєва, Л. Лопатнікова та інших. Питанню пошуку нових структурних можливостей для економічного розвитку приділяють увагу і вітчизняні вчені, серед них: О. Амоша, В. Беседін, А. Гальчинський, В. Гесць, Н. Главацька, А. Голуб, І. Запатріна, І. Малий, А. Мельник, Т. Єфименко, С. Єрохін, Б. Кваснюк, М. Скрипниченко, Л. Шаблиста, Л. Федулова та ін.

Наукову основу дослідження структурних трансформацій змішаної економіки закладено в працях Дж. Кейнса, К. Мюрдаля, Р. Харрода, Е. Хансена, М. Фрідмена, Й. Шумпетера, С. Кузнеця, У. Росту, Е. Фелпса, Дж. Форестера, Р. Лукаса, Г. Мейера, Дж. Стігліца, Р. Солоу, Дж. Сакса, Д. Макарура, К. Фрімена, Р. Енгла, К. Гренжера, Г. Гросмена, Е. Хелпмена, В. Вольфа, в яких було сформульовано фундаментальні положення щодо факторів розвитку. Наприкінці минулого століття цей арсенал було доповнено чинниками, що розгорнуто характеризують економічне середовище, включаючи інституційні складові розвитку; було також емпірично досліджено структурні передумови та наслідки економічного розвитку, обґрунтовано теоретичні засади макроструктурної політики.

Незважаючи на таку різноманітність економічних вчень та наукових підходів, недостатньо дослідженими є аспекти структурної координації факторів розвитку, їх ієрархізації з позицій вагомості впливу на економічну динаміку в довгостроковому періоді.

Тому в рамках даної наукової статті вважаємо за доцільне, на основі аналізу концептуальних підходів до структурної

трансформації, обґрунтувати сучасну природу трансформаційних змін, які дають змогу активізувати якісно нові фактори економічного розвитку і забезпечити макростабілізацію та зростання, а звідси – і нову якість життя в Україні, реалізувати ідею сталого конкурентоспроможного розвитку.

Чому саме економічне зростання? А тому, що зростання є домінантою схильності національної економіки до саморегуляції у довгостроковому періоді. Економічне зростання є логічним наслідком успішної стабілізації, дає можливість утримувати стабільність протягом тривалого часу. Зростання є закономірним наслідком стабілізації завдяки тому, що у більшості стабілізаційних процесів необхідно проводити структурну перебудову економіки, яку країни використовують для підтримки власних конкурентних переваг.

Парадигмою сучасних трансформаційних процесів в світовому господарстві є використання посткризового періоду для здійснення технологічного прориву і переходу до нового етапу ноосферизованого розвитку. Аналіз динаміки світового ВВП показує, що глобальна економіка перейшла

від прогнозованого стабільного розвитку до циклічного, і в цій ситуації дуже важливо не втратити періоду біфуркаційного повороту (2010–2011 рр. та 2018–2019 рр.) в стимулюванні інноваційного розвитку та технологічного оновлення для забезпечення економічного піднесення (рис. 1).

Власне структурні трансформації в економіці можна характеризувати як суттєві зміни у внутрішній структурі економічної системи, що супроводжуються змінами соціально-економічних відносин, форм власності, господарського механізму, а це, в свою чергу, призводить до трансформації економічної системи до якісно нового рівня розвитку. Структурні трансформації в економіці виявляються у формі змін кількісних характеристик господарської системи, часток, пропорцій, елементів структури. Вони є основою формування нового рівня продуктивних сил і виробничих відносин. Структурні трансформації характеризують структурні зрушення як динамічний процес, як результат розвитку, як діалектичну необоротність. При цьому структурні пропорції слід розглядати як: 1) економічні пропорції та їх динаміку (між споживанням і нагро-

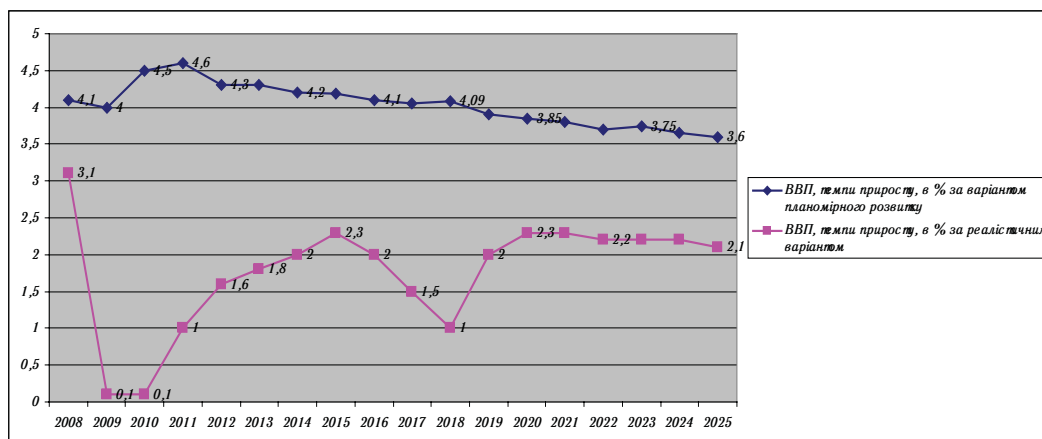

Рис. 1. Прогнозні розрахунки динаміки світового ВВП*

* Побудовано за даними Центру макроекономічного аналізу та прогнозування [2].

мадженням, між державною і приватною формами власності); 2) частку окремих галузей, видів діяльності у відповідних макроекономічних показниках (у ВВП, у сукупних основних фондах, в трудових ресурсах); 3) результативність, ступінь впливу окремих факторів-ресурсів на досягнення конкретних соціально-економічних результатів (вплив нових технологій на забезпечення економічного зростання, збільшення експорту наукоємної продукції); 4) зниження диференціації соціально-економічного розвитку регіонів і життєзабезпечення їх населення; 5) ступінь комплексного ресурсного забезпечення розвитку усіх рівнів економіки, яка характеризує її здатність до саморозвитку та відтворення; 6) відповідність основних пріоритетів (соціальних, науково-технологічних, галузевих) кращій світовій практиці з урахуванням національної специфіки; 7) конкурентоспроможність основних сфер і секторів економіки України на світових ринках [7].

Розглядати вплив структурних процесів на економічну динаміку доцільно в площині теорій структурних трансформацій, серед яких доцільно виокремити:

1) *теорію динамічного розвитку Е. Домара*, яка базується на концепції впливу репатріації інвестиційних доходів на економіку країни-донора. Дана теорія розглядає необхідність імпорту капіталу та лібералізації умов його залучення в країнах з недостатнім розвитком економіки, нестачею фінансових ресурсів, реальних заощаджень, валюти для придбання імпортних ресурсів внаслідок постійно від'ємного сальдо платіжного балансу, нестачею капіталу внаслідок структурних деформацій в економіці, пов'язаних із домінуванням нелегального сектора, нелегітимністю первинного нагромадження капіталу і зумовленого цим експорту національного капіталу з країни;

2) *теорію “трифазного розвитку” слаборозвиненої економіки Х. Ченері, А. Стра-*

ут [18, 310–316]. Універсальними чинниками, на основі яких відбувається структурна трансформація такої економіки, є: спільні технологічні знання, спільність людських бажань, вільний доступ на зовнішні ринки, нагромадження капіталу, зростання рівня освіти. Період, протягом якого країна розвивається, поділяється на три фази: перша – максимальне поглинання економікою інвестиційних ресурсів, поки не буде забезпечене вирівнювання середньої схильності до заощаджень і норми інвестицій; друга фаза обмежується чинником нестачі інвестицій, рівень яких не дозволяє економіці розвиватися без зовнішнього припливу капіталу; у третій фазі зростання досягається за умови подолання невідповідності структурної побудови економіки завданням експортної експансії та імпортозаміщення. Саме цим обумовлена необхідність структурної перебудови економіки за рахунок перерозподілу інвестиційних потоків, що дозволило б подолати “торговельний ліміт” – знизити граничну схильність до імпортування і забезпечити вищі темпи зростання експорту порівняно з темпами зростання ВВП;

3) *теорію системної динаміки світового розвитку Д. Форрестера, Д. Медоуз*. Визначає основні макроекономічні та мегаекономічні пропорції, на яких будується структура світової економіки: населення; структура капіталовкладень; розподіл природних ресурсів; рівень забруднення навколишнього середовища [14]. Дана теорія може бути спроектована на площину геополітичних змін у світі, які спричиняють потужні трансформаційні перетворення, що призводять до коригування цивілізаційних моделей розвитку. Нині можна констатувати перехідний етап цивілізації, коли постбіполярний світ трансформується у нову модель – поліполярний світ. Однак в даній моделі не враховано роль держави та ринкових інституцій, системи наддержавного

регулювання як відображення глобалізації світових господарських зв'язків;

4) *наднаціональну концепцію структурних трансформацій*, в основу якої покладена "теорія мультирівневого управління", що була інтерпретована в працях Ф. Шарпа, П. Шміттєра, В. Стріка у середині 90-их років ХХ століття [11]. Теорія акцентує увагу на посиленні ролі наднаціональних утворень в управлінні розвитком національних економік, на оптимальному взаємозв'язку інструментарію управління довгостроковим розвитком на наднаціональному, національному, субнаціональному рівнях.

Для економіки України ця модель, зокрема, передбачає: макроекономічну стабілізацію і структурну перебудову економіки; забезпечення ринкової конкуренції на основі лібералізації цін; використання конкурентної соціальної політики. При цьому зарубіжні економісти наголошують на необхідності структурної перебудови виробничих систем "фізичних інфраструктур" та "гуманітарних інфраструктур", на важливості й тривалості "фази структурного коректування", хоча основний акцент при цьому зроблений на галузевій структурі економіки як співвідношенні окремих галузей і секторів економіки.

5) *теорію структурних змін Й. Шумпетєра*, так звану "еволюційну теорію економічних змін" [8], яку використовують як методологічне підґрунтя для теорії економіки трансформаційного періоду, оскільки в основу покладено елементи невизначеності та економічного ризику при поясненні функціонування "еволюційної економіки" [16]. Загальними рисами такої економіки, які формують специфіку її суперечностей, є: нестабільність умов господарювання; деформованість економічної структури; дефіцит ресурсів та соціальні обмеження структурної перебудови; відсутність механізму саморегуляції економіки; незавершеність процесу приватизації і роздержавлення власності;

невизначеність рушійних сил розвитку; система цін, zdeформована монополіями та інфляцією; часткова втрата керованості макроекономічними процесами та ін. Гносеологія макроструктурних складових економічного розвитку за теорією структурних реформ Шумпетєра-Кондратьєва дозволяє виокремити такі чинники, які детермінують схильність економіки до структурних трансформацій: високий рівень заощаджень та нагромадження основного капіталу, наявність активного інноваційного компоненту розвитку, модернізована структура виробництва, висока інституційна активність державного сектора в контексті генерації та реалізації економічних реформ;

6) *інституційну теорію структурних трансформацій Д. Норта*, яка пов'язує структурні зміни в економічному розвитку з поступовою перебудовою інституційної основи національної економіки, з можливістю використовувати кращий світовий досвід інституційної трансформації, з запровадженням інноваційних змін в системі державного управління [9, 17];

7) *теорію забезпечення національної безпеки*, яка в сучасних динамічних умовах світогосподарських процесів спрямована на забезпечення нейтралізації можливих загроз національній безпеці [4, 432]. Варто зазначити, що проблеми безпеки не належать до тих проблем, які можна вирішити раз і назавжди, адже світ динамічний, і саме таким динамічним є і феномен державності. Під дією зовнішніх та внутрішніх викликів порушується цілісність генетичних структур суспільства, з якими пов'язані стратегічні доміанти розвитку економіки. Це, в свою чергу, стимулює процеси адаптації до нових викликів, або руйнування існуючих структур з метою виходу на нові тренди суспільного прогресу. Кінцевою метою таких трансформацій є вирішення проблем національної безпеки.

В зазначених теоріях структурні зміни розглядаються переважно як похідні або супутні результати трансформаційних реформ, що здійснюються за радикальними чи градуалістськими моделями.

У другій половині ХХ ст. у науковій літературі з'явилися масштабні футурологічні проекти цивілізаційного розвитку. З-поміж широкого розмаїття варіантів наукового передбачення майбутнього на серйозну увагу заслуговує концепція постіндустріального суспільства Елвіна Тоффлера [12]. Вчений у своїх працях ("Третя хвиля" (1980), "Передумови та прогнози" (1984) показав, що в найближчі десятиріччя пріоритетного розвитку набудуть знання, як невичерпна форма капіталу. Розвиток економіки знань стане новим вектором структурних трансформацій національної економіки.

Концепція Тоффлера корелює з концепцією інформаційного суспільства, яку обґрунтував Дж. Нейсбіт у працях "Мегатенденції" (1982), "Нове відкриття корпорації" (1987), в яких було обґрунтовано нові імпульси розвитку людини та визначені основні мегатенденції. Зокрема, він змоделивав такі мегатренди структурної трансформації: 1) зміцнення міжнародних економічних зв'язків, посилення позицій вільної торгівлі, зростання ролі телекомунікацій у прийнятті економічних рішень, поява нових джерел сировини та ресурсів, послаблення податкового тиску і розширення підприємництва, підвищення ціни інтелектуальної власності; 2) розвиток соціально-ринкової економіки; 3) космополітизація сучасного світу у взаємозв'язку з відродженням національної культури, традицій, що означатиме створення загального міжнародного стилю життя; 4) продовження процесу приватизації державного сектора економіки за зразками неоконсервативної революції; 5) зміна геополітичної ситуації у світі, посилення Азіатсько-Тихоокеанського регіону; 6) зростання значення біотехноло-

гій, розвиток наноекономіки; 7) інтенсифікація релігійних рухів, масове поширення нових релігій [12].

В основу сучасних структурних трансформацій має бути покладена відповідна інституціональна основа, яка дозволяє сформувати стабільний правовий та організаційний режим через розвинуті економічні інститути: приватної власності; конкуренції; ринкового обороту нерухомості; банкрутства підприємств; вільного ціноутворення; фондового ринку; створення необхідної законодавчої бази для надійного захисту інвестованих коштів, зниження інвестиційних ризиків, мобілізації коштів невеликих вкладників інституціональними інвесторами; подальше поширення корпоративної форми організації капіталу і вирішення проблеми управління корпоративними правами держави шляхом оформлення прав власності на державні пакети акцій та законодавчого оформлення єдиної дивідендної політики держави; подолання проявів монополізму з боку інституціональних організацій, як проявів монополізму держави в економічній сфері, та монополізму підприємств шляхом удосконалення антимонопольного законодавства та реорганізації управлінських структур; реорганізація системи оплати праці, системи підготовки та перепідготовки кадрів відповідно до умов ринку праці.

В сучасних умовах глобалізації для будь-якої країни важливою умовою стійкості та економічної незалежності є її внутрішня організація, включаючи здатність як окремих регіонів, так і країни загалом швидко і чутливо реагувати на зміни внутрішньої і зовнішньої кон'юнктури, адаптуватися за рахунок величезного арсеналу засобів інноваційної політики. Іншими словами, співвідношення між глобальним і локальним у національній політиці набуває важливого значення і багаторазово підсилює вимоги

до високої організації локальних систем. Це стосується їх здатності приймати нові технологічні рішення, гнучко змінювати макроекономічні параметри в напрямку підтримки інноваційного середовища.

Керований ефект структурних трансформацій забезпечується через інструментарій структурного регулювання, в рамках задекларованої структурної політики, яка виражає відношення держави до структури і структурних перетворень як засобу вирішення стратегічних і тактичних завдань в економіці та соціальній сфері. Структурне регулювання визначає цілі, завдання, напрямки і механізми діяльності органів державної влади у встановленні найоптимальніших пропорційних залежностей і структурних зв'язків між різними підсистемами й елементами в економіці загалом, її сферах, рівнях, відтворювальних стадіях і процесах. Основними напрямками структурного регулювання є: визначення секторальної структури економіки, розробка стратегій довгострокового розвитку з позиціонуванням стратегічно важливих галузей пріоритетного розвитку національної економіки, інвестиційна та інноваційна діяльність відповідно до обраних стратегічних пріоритетів.

В умовах кризи розвинуті країни особливо роль приділяють стимулюванню інноваційної діяльності. Зокрема, у Канаді надаються державні гарантії щодо кредитування та безпосереднє державне фінансування науково-дослідних робіт. У Японії здійснюється бюджетне субсидування і пільгове кредитування державних корпорацій, дослідницьких центрів, які проводять науково-дослідні і дослідно-конструкторські розробки спільно з приватними компаніями. У Німеччині надається фінансова підтримка розвитку довгострокових і ризикових досліджень у ключових сферах науково-технічної і виробничо-господарської діяльності. У якості непрямих методів регулювання інноваційної

діяльності використовують податкові пільги: в Японії встановлено інвестиційну податкову знижку для електронної техніки й устаткування – 5,3%, у Великобританії для першого року експлуатації нової техніки, технології, матеріалів – у розмірі 50%, у США податкову знижку використовують за збільшення обсягу нової науково-дослідної продукції, у Канаді величину пільги збільшують до 30% за умови комерціалізації нововведень в слаборозвинутих районах [10, 272]. Тимчасове звільнення від сплати податку на прибуток або часткове його зниження використовують у Франції для новостворених дрібних та середніх фірм. У перші 5 років їх діяльності ставка податку на прибуток зменшується на 50%. У Великобританії для новостворених інноваційних компаній податок на прибуток знижується з 20% до 1%. Прискорену амортизацію устаткування розвинені країни застосовують як стимул для оновлення виробничих фондів. Зокрема, у США для задіяного у НДДКР устаткування зі строком експлуатації 4–10 років термін амортизації становить 5 років. В Японії систему прискореної амортизації введено для компаній, які застосовують енергозберігаюче устаткування, або таке, що сприяє ефективному використанню ресурсів і не завдає шкоди довкіллю.

В посткризовий період розвитку України структурні трансформації мають бути спрямовані на досягнення стабілізації цін і доходів шляхом проведення жорсткої грошово-кредитної політики, підтримки пріоритетних напрямків розвитку, стимулювання приватних інвестицій, ліквідації наявних диспропорцій в економіці через інструментарій фінансової, грошово-кредитної, валютної, цінової політики.

На думку міжнародних експертів Світового банку, головними структурними пріоритетами роботи нового уряду України в 2010 р. мають стати стабілізація державних фінансів через скорочення соціальних

трансфертів та збільшення податкових поступлень за рахунок дерегуляції малого і середнього бізнесу, стимулювання приватних інвестицій і реструктуризації фінансового і банківського секторів. При цьому Світовий банк для України розробив сценарій податкової реформи, яка передбачає повну ліквідацію податкових пільг і спеціальних податкових режимів; істотне збільшення вартості патентів на гральний бізнес, щойно цей бізнес буде відновлений; введення місцевого податку на нерухомість на основі відповідного фіскального кадастру; скорочення діяльності з трансфертного ціноутворення, закріпивши у законодавстві контроль за цією практикою в промислово-фінансових групах (відповідно до основних принципів ОЕСР); ліквідацію затримки відшкодування ПДВ, встановивши гранично допустимий термін для відшкодування 60 днів та запровадивши процедуру попереднього аудиту ризиків для відшкодування ПДВ; прийняття нового податкового кодексу, в якому буде передбачене поступове зменшення ставки податку на прибуток підприємств та ставки податку з доходів фізичних осіб, уніфікація ставки на соціальне страхування; створення спеціалізованої державної податкової інспекції з роботи з великими платниками податків.

Якщо проаналізувати задекларовані стратегічні наміри уряду, то відповідно до Прогнозу показників зведеного бюджету України за основними видами доходів, видатків і фінансування на 2011–2013 роки пріоритетними напрямками структурної трансформації залишаються: забезпечення макроекономічної стабільності, збалансованості та стійкості бюджетної системи; державна підтримка, відновлення та розвиток вітчизняної економіки; проведення структурних реформ в економіці та бюджетній сфері; зниження податкового тиску на економіку та забезпечення його рівномірності, формування на цій основі сприятливого інвестицій-

ного клімату як основи для стійкого економічного зростання; підвищення ефективності системи соціального забезпечення та соціального захисту громадян; забезпечення динамічного розвитку регіонів та підвищення їх самодостатності, підтримання структурних реформ в економіці для відновлення високих темпів економічного зростання; проведення ефективної соціальної політики, спрямованої на забезпечення гідних умов життя громадян; справедливість, дієвість та ефективність роботи органів влади; подальша інтеграція у світові глобальні процеси та підвищення міжнародного авторитету України [10]. Передбачено, що для досягнення зазначених стратегічних цілей податково-бюджетна політика в умовах посткризового періоду орієнтуватиметься на комплексну реалізацію державної політики, спрямованої на стабілізацію національної економіки та відтворення економічного потенціалу, проведення структурних реформ та забезпечення належного рівня соціальних гарантій громадян шляхом забезпечення бездефіцитності поточного бюджету, визначення дефіциту бюджету розвитку в обсязі не більш як 3% ВВП; утримання протягом прогнозованого періоду обсягу державного боргу стосовно ВВП на рівні, не вищому ніж у 2009 р.

Натомість реальний Державний бюджет України на 2010 рік зведений з величезним дефіцитом – близько 57 млрд. грн. [5]. Але якщо врахувати 30 мільярдів гривень дефіциту Пенсійного фонду України, 30 мільярдів гривень дефіциту Національної акціонерної компанії “Нафтогаз України”, 30 млрд. грн. неповернутого ПДВ та недоотриманих 10 млрд. грн. доходів від приватизації, реальний дефіцит складатиме майже 160 млрд. грн. або 16% ВВП, що в п’ять разів перевищує гранично допустиме значення індикатора сталого розвитку державного сектора та, по суті, руйнує його довгостроковий потенціал у забезпеченні економічного зростання.

Ефективність структурних перетворень залежить насамперед від державної підтримки визначених пріоритетів довгострокового розвитку, яка в розвинутих країнах світу (США, Японія, Великобританія) становить близько 40% державних витрат. В Україні найбільші статті витрат державного бюджету на 2010 рік становлять витрати на вугільну та енергетичну галузі, тоді як на розвиток нових технологій не передбачено жодної гривні. В умовах, коли світова економіка стимулює структурні зрушення за рахунок розвитку нового глобального наукового сектора – наноекономіки, скорочення видатків на ноосферизацію є для економіки України неприпустимим.

Для якісного проведення структурних перетворень в контексті забезпечення економічного зростання в Україні, необхідно активізувати науково-технічний потенціал та створити самодостатній інформаційно-технологічний комплекс національної економіки. Для цього необхідно: вдосконалювати технології управління довгостроковим розвитком, використовувати системи стратегічного форсайтингу для активізації інвестування в нанотехнології, високотехнологічні послуги; активізації інвестування в розвиток людського потенціалу та створення ємкого ринку знань; для активної інтеграції з цивілізаційними анклавами в питаннях розвитку інноваційного простору, розбудови інформаційної інфраструктури.

На жаль, діюча система управління довгостроковим розвитком національної економіки є фрагментарною, не містить базових політико-економічних векторів, які б стали основою, своєрідним “синергетичним ядром”, реалізації макроекономічної політики на довгострокову перспективу для діючого і нових урядів. Для цього Україні необхідно розробити Доктрину управління довгостроковим розвитком національної економіки, в якій буде чітко запозиційовано

використання економічного інструментарію в контексті забезпечення структурних зрушень в напрямку забезпечення позитивної динаміки довгострокового розвитку (рис. 2).

Дуже важливо в такій Доктрині взаємоузгодити інтереси влади та бізнесу. Скажімо, держава відповідатиме за ліквідацію “провалів ринку”, подолання негативних деструктивних наслідків соціально-економічного розвитку, за якісне надання суспільних послуг, за підтримку стратегічних пріоритетів, створення технологічних коридорів, які забезпечуватимуть спадковість стратегічних пріоритетів розвитку національної економіки, стимулювання реалізації “ВІП-проектів” у фундаментальній науці, долучатиметься до реалізації мегапроектів.

А бізнес буде максимально зацікавлений в реалізації інноваційних проектів в комерціалізації науково-технічних розробок, у співфінансуванні наукових досліджень. Адже в Україні приватним бізнесом на науково-технічні розробки витрачається в середньому 0,8 % ВВП, тоді як в розвинутих країнах світу (США, Японія) – до 2,5% ВВП [6].

У країнах Західної Європи використовуються система екстраконцесій (за їх рахунок фірми можуть фінансувати зі своєї податкової бази понад 100% інноваційних витрат) та податковий кредит, що дозволяє фінансувати лише певний відсоток інновацій. Також поширення набули дотації для створення фондів впровадження інновацій з урахуванням можливого ризику, зниження державного мита для індивідуальних винахідників (Німеччина, Австрія).

Урядом США впродовж останніх років у структурному регулюванні дотримуються технологічної траєкторії ноосферизованого розвитку через підтримку фундаментальних досліджень і реалізацію прикладних науково-технологічних програм у рамках діяльності окремих федеральних відомств.

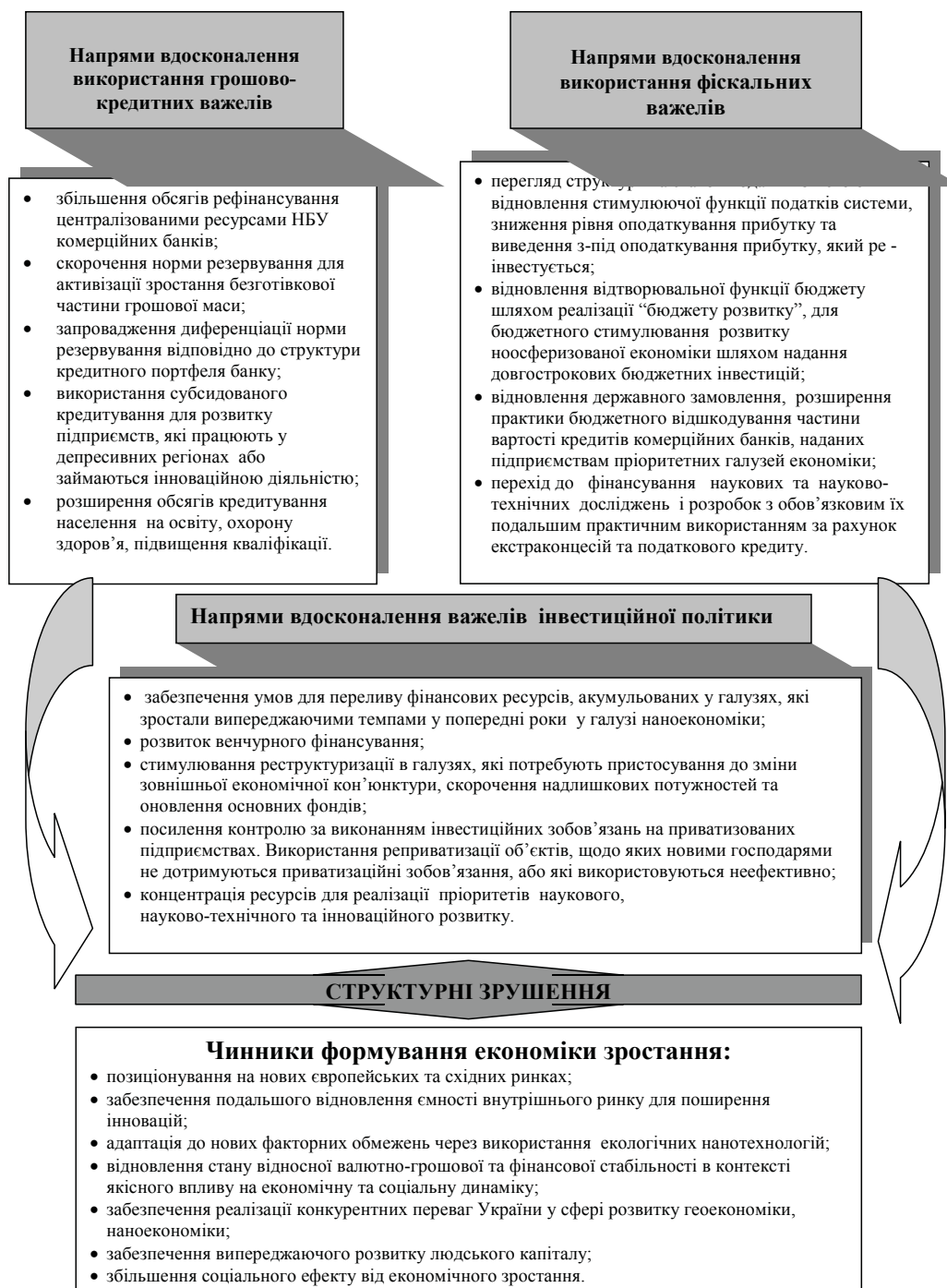

Рис. 2. Напрями вдосконалення використання економічних важелів державного регулювання в контексті активізації структурних зрушень та забезпечення нової якості економічного зростання

В Японії держава підтримує імпорт іноземних технологій з метою їх імплементації у вітчизняну практику, послідовно трансформує структуру економіки, поєднуючи інноваційні фактори з господарським механізмом, підтримує концепцію довгострокового прогнозування, що дозволяє обирати й стимулювати ті технології, які будуть пріоритетними через 10–15 років.

Безперечним є той факт, що сьогодні конкурентні переваги втримують ті країни, які генерують знання і трансформують їх в економіку, максимально підтримуючи інтелектуальний потенціал. Наша держава витрачає на одного науковця менше 2 тис. доларів на рік, тоді як розвинуті країни – в 100 разів більше (рис. 3). На проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт в державному бюджеті при планових показниках 0,1% ВВП у 2008 р. було витрачено лише 0,07%.

Для покращення фінансового забезпечення науки необхідно не скорочувати кількість наукових кадрів та згортати фінансування наукових досліджень, а підтримувати конкурентоспроможність наукових розробок, посилюючи їх прикладний аспект. Для цього необхідно зміцнювати матеріально-технічну базу наукового сектора. Лише 2% наукового

обладнання українських науково-технічних установ має відповідати рівню сучасних світових стандартів. Згідно з останньою інвентаризацією, із 159,7 тис. од. машин та устаткування обстежених наукових організацій, 80,1% експлуатуються понад 10 років, і лише 6,4% – до 5 років [1]. Водночас за світовими стандартами термін використання наукового обладнання становить 5–7 років. Такий стан матеріально-технічної та лабораторної бази наукових установ і вищих навчальних закладів не забезпечує проведення наукових досліджень на світовому рівні, не сприяє впровадженню інноваційних освітніх технологій, знижує конкурентоспроможність випускників на ринку праці, перешкоджає інтеграції української освіти і науки до європейської та світової.

Економіка знань висуває нові вимоги до системи освіти, що виражається у постійному підвищенні стандартів освіти й адаптації їх до вимог сучасної техніки і технологій. Але система освіти не має обмежуватися отриманням вищої освіти, а повинна передбачати можливості до самоменеджменту та самовдосконалення протягом усього життя, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності фахівців.

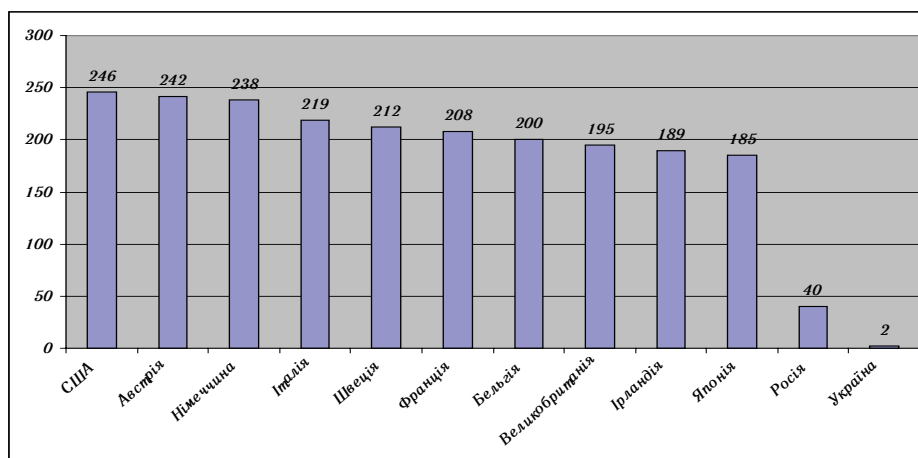

Рис. 3. Державні витрати на одного науковця в 2008 р., в тис. дол. *

* Побудовно на основі [19].

Україні для того, щоб використати переваги циклічної динаміки розвитку світового господарства і перейти на вищий щабель економічного розвитку, необхідно активно включатися у процес генерування й активного поширення нових технологій, нарощувати потенціал для структурної перебудови економіки. Для забезпечення стійких темпів зростання в довгостроковій перспективі державі необхідно: реалізувати стратегію не наздоганяючої модернізації, а випереджуючого розвитку нано- і біотехнологій, ядерної і термоядерної енергетики, інформаційної інфраструктури на основі сучасних систем супутникового зв'язку, виробництва сучасних засобів гнучкої автоматизації, програмного забезпечення, електронно-обчислювальної техніки, використання екологічних технологій. Для цього повинні бути створені й активно працювати інститути, які сприятимуть залученню вітчизняних та іноземних інвестицій, кредитних ресурсів для фінансування пріоритетів науково-технічного розвитку, що сформулюють необхідну технологію прориву та забезпечать прискорений соціально-економічний розвиток України.

Література

1. Архієреєв С., Тарасенко Т. Державна підтримка випуску високотехнологічної та інноваційної продукції: зарубіжний досвід та висновки для України. – Режим доступу: www.niss.gov.ua/Monitor/september08/6.
2. Веб-сайт Центру макроекономічного аналізу та прогнозування. – Режим доступу: <http://www.forecast.ru>
3. Гелбрейт Дж. К. Экономические теории и цели общества. – М.: Прогресс, 1979.
4. Ерохин С. А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект): Наукова монографія. – К.: Видавництво "Світ знань", 2002. – 528 с.
5. Закон України "Про Державний бюджет України на 2010 рік" від 27 квітня 2010 року.
6. Институциональная архитектура и динамика экономических преобразований / Под ред. А. А. Гриценка – Х.: Форт, 2008. – 928 с.
7. Мельник А. Ф., Желюк Т. Л., Длугопольський О. В., Панухник О. В. Макроекономіка та макроекономічна політика. – К.: Знання, 2008. – 699 с.
8. Нельсон Р., Уинтер С. Эволюционная теория экономических изменений. – М.: ЗАО "Финстатинформ", 2000.
9. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки. – К.: Основи, 2000.
10. Прогноз показників зведеного бюджету України за основними видами доходів, видатків і фінансування на 2011–2013 роки. Постанова Кабінету Міністрів України № 988 від 12 вересня 2009.
11. Спільний європейський економічний простір: гармонізація мегарегіональних суперечностей. – К.: КНЕУ, 2007. – 544 с.
12. Тоффлер Э. Третья волна: Пер. с англ. – М.: ООО "Изд-во АСТ", 1999.
13. Федулова Л. І. Економіка знань: Підручник. – К.: Ін-т економ. прогнозування НАН України. – К., 2009. – 600 с.
14. Форрестер Д. Мировая динамика: Пер. с англ. – М.: ООО "Издательство АСТ"; СПб.: Fantastica, 2003. – 379 с.
15. Хайек Ф. А. Пагубная самонадеянность: Ошибки социализма / Под ред. У. У. Бартли. – М.: Новости, 1992.
16. Шумпетер Й. Теория экономического развития (исследование предпринимательства, прибыли, капитала, кредита и цикла конъюнктуры). – М.: Прогресс, 1982.
17. Юхименко П. І., Леоненко П. М. Історія економічних учень: Науч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2000. – 514 с.
18. Chenery H. B. The structuralist approach to development policy// American association Papers and Proceedings. – 1975. – № 65. – P. 310–316.
19. Knowledge Economy Index (KEI) 2008 (KAM: www.worldbank.org/kam [www.worldbank.org / Kam](http://www.worldbank.org/Kam))
20. Touraine A. La parole et le sang: Politique et société en Amérique Latine. Paris: Odile Jacob, 1998. Part 5.